

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРАЛОГІЧНОГО ТА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ

ACTUALIZATION OF PRALOGICAL AND LOGICAL THINKING IN IN-DEPTH COGNITION OF THE PSYCHE

Відкриття академічними психологами питань діяльнісного підходу до розуміння психіки лише опосередковано стосується розвитку психодинамічної парадигми. Проте контекстний зв'язок наявний особливо крізь призму ідей відомих психологів О. Бодалева, Л. Петровської, Б. Зейгарник та ін., які займалися питаннями взаємовідносин у системі «людина ↔ людина». Важливими для нас є також праці фізіологів П. Анохіна, Н. Бернштейна, К. Судакова, які фундаментували проблему «інформаційних еквівалентів», що пояснює здатність психіки до перекодування ідеальної (невидимої) інформації у форми, що піддаються сприйняттю і спостереженню (сновидіння, вільні асоціації, описки, обмовки чи малюнки). Стаття ґрунтується на емпіричному матеріалі методу активного соціально-психологічного пізнання (скорочено АСПП), що реалізується в груповій формі роботи. Зазначений метод передбачає самостійне виконання тематичних психомалюнків і доповнення їх репродукціями художніх полотен, які ілюструють у публікації представлені фрагменти емпірики.

АСПП поєднує теоретичні та практичні аспекти, а використовувані методи (у їх інструментальному нюансуванні) підпорядковані єдиному сформульованому нами закону: «позитивна дезінтеграція психіки і вторинна її інтеграція на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта». Глибинне пізнання психіки в межах заявленого закону вимагає від ведучого групи АСПП розуміння латентних рівнів функціонування психіки в невід'ємності її сфер (свідоме/несвідоме). Холістичний підхід до розуміння психічного здійснюється на стенографічному матеріалі груп АСПП. Використання в АСПП візуалізованої самопрезентації її учасників зумовило нашу увагу до фактажу перекодування ідеальної (психічної) реальності в предметнену за збереження інформаційних еквівалентів. Останнє сприяло реалістичності ідей візуалізації психіки суб'єкта з подальшим аналітико-діалогічним аналізом її, у процесі якого синтезується логічне й пралогічне мислення.

Ключові слова: активне соціально-психологічне пізнання (АСПП), архаїзми, глибинне пізнання, закон співпричетності, особи-

стісна проблема, пралогічне мислення, логічне мислення.

Discoveries by academic psychologists of various issues of the activity approach are only indirectly related to the development of the psychodynamic paradigm. Although the contextual connection is always considerable, especially through the prism of the ideas of famous psychologists A. Bodalev, L. Petrovskaya, B. Zeigarnik, etc., concerning the relationship in the system "man-man", as well as physiologists P. Anokhin, N. Bernstein, K. Sudakova, etc. The problem of "information equivalents" is associated with the confirmation by physiologists of the ability of the psyche to recode ideal (invisible) information into forms that can be perceived, observed (dreams, free associations, slips of pen, slips of tongue).

The material of the article is based on the empirical material of the active socio-psychological cognition method (abbreviated ASPC), implemented in group form. This method assumes independent performance of thematic psychodrawings supplemented by reproductions of works of art that illustrates the fragment of empiricism presented in the article.

ASPC combines theoretical and practical aspects, and the methods used (in their instrumental nuances) are subject to a single law formed by us: "Positive disintegration of the psyche and its secondary integration at a higher level of mental development of the subject". In-depth cognition of the psyche within the framework of the stated law requires the leader of the ASPC group to understand the latent levels of the functioning of the psyche in the inalienability of its spheres (consciousness/unconsciousness). A holistic approach to the understanding of the mental is carried out on the stenographic material of the ASPC groups. The use of the visualized self-presentation of its participants in the ASPC led to increased attention to the fact of recoding the ideal (psychic) reality into the objectified one with the preservation of information equivalents. The latter contributed to the realism of the idea of visualization of the subject's psyche with its subsequent analytical-dialogical analysis, in which logical and pralogical thinking is synthesized.

Key words: active social-psychological cognition (ASPC), archaisms, in-depth cognition, the law of involvement, the personal problem, pralogical thinking, logical thinking.

УДК 159.9.072.5
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.31.32>

Яценко Т.С.

д.психол.н., академік
Національна академія педагогічних наук України,
професор кафедри
практичної психології
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

Галушко Л.Я.

к.психол.н., доцент кафедри психології
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка

Ткаченко К.В.

аспірантка кафедри психології,
глибинної корекції та реабілітації
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Вступ. Стаття побудована на емпіричному матеріалі використання методу «Активне соціально-психологічне пізнання» (далі – АСПП), який спирається на предметнення психіки (ліплення, іграшки, власні тематичні психомалюнки, підбір репродукцій художніх полотен з визначенням їх психологічної теми). Метод АСПП передбачає групову форму роботи, що ґрунтується на наших багаторічних відкриттях впливу на психіку індивіда архаїчного спадку людства, зокрема й пралогічне мислення.

«Психіка виникає, існує й розвивається, – каже В. Іванніков, – не сама по собі..., а на основі конструйованих суб'єктом активностей образів поведінкового простору їх життя» [2, с. 29].

Сказане вище пояснює той факт, що психодинамічна парадигма передбачає візуалізацію самопрезентації учасників груп АСПП. Науково-практичні результати, отримані нами, ґрунтуються на функціональній єдності теорії і практики, діагностики й корекції пралогічного та логічного мислення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми спираємося на припущення, що візуалізація суб'єктом власної психіки ґрунтується на специфіці *пралогічного мислення*, яке виявляється не лише в його архаїчній здатності до анімізації (одухотворення предметного світу), а й до *опредметнення власної психічної (ідеальної) реальності* зі збереженням інформаційних еквівалентів, що розкрито відомими фізіологами (П. Анохін, К. Прібрам, К. Судаков) [1; 6; 7].

Доказова база вищевказаної позиції підтверджується результатами дослідження стенографічного матеріалу груп АСПП. Аудіо-та відеозаписи глибинного процесу пізнання свідчать про наявність інформаційного обміну між підсистемами психічного незалежно від форм самопрезентації (вербальна ↔ образна). Сказане переконує в причетності психіки до перекодування ідеальної (духовної) реальності у візуалізовану, що підтверджує наявність у сучасної людини – з розвинутим логічним мисленням – пралогічних здібностей [12; 13]. Усе це відкриває нові перспективи глибинного пізнання психіки в неусвідомлюваній сутності завдяки здатності її до опредметнення, що відкрило перспективи об'єктивності глибинного пізнання з опорою на опредметнений базис самопрезентації учасника АСПП з урахуванням підпорядкованості зображень законам твердого світу.

Водночас береться до уваги суб'єктивізм психіки з можливими відступами від реальності. Нам удалося констатувати специфіку впливу системи психологічних захистів (як периферійних, так і базальних). Глибинне пізнання (синонім АСПП) передбачає наявність у ведучого групи здатності «прочитувати» смисли, зумовлені активністю обох сфер психіки, що є важливою передумовою успішної діалогічної взаємодії, продуктивність якої залежить від діагностичної точності постановки запитань психолога респондентові.

Отже, метод АСПП ґрунтується на візуалізованій платформі глибинного пізнання, яка відкриває перспективи науково-дослідного розкриття домінантності мотиваційного потенціалу пралогічного мислення сучасної людини.

У груповому процесі АСПП ми стикаємося з двоплосинними характеристиками глибинного пізнання психіки, як-от: «об'єднання – роз'єднання», «динаміка – статика», «інтеграція – дезінтеграція», «видиме – невидиме» (але енергетично потентне), «реальне – віртуальне», «справжнє – уявне (бажане)» тощо. Двоїстість семантики зазначених бінарних характеристик виявив психіки (об'єктивованих у малюнках) свідчить про активність пралогічного мислення в самопрезентативних процесах психіки сучасної людини. Пралогічному

мисленню властива бінарність сприйняття: і «те» – і «те», на відміну від логічного, для якого прийнятним є «або» – «або». Ми наводимо ілюстративний матеріал, який емпірично підтверджує дієвість пралогічного мислення в процесі об'єктивування особистісних проблем суб'єкта.

Емпіричний матеріал груп АСПП уможливив виявлення дієвості *закону співпричетності*, здатного об'єднувати суперечливі сторони психіки. У разі «художньої» візуалізації психіки це виявлялося в можливостях кожного респондента розташувати власні презентанти за порядком їх емотивної значущості для нього («імплицитний порядок», див. «Модель внутрішньої динаміки психіки», рис. 1). Таку здатність Л. Леві-Брюль назвав «сліпою навичкою руки» [3]. Привертає увагу той факт, що будь-які протиріччя між художніми зображеннями не відіграють ролі в сприйнятті респондентом. У цьому й полягає пралогізм мислення, який зумовлює специфічність перцепції зображень у їх імплицитному порядку, інтегрованому у свідомих і несвідомих виявах, що мають відмінності за функціональною асиметрією. Про співвіднесеність логічного і пралогічного мислення Л. Леві-Брюль пише: «Само собою сусідство системи понять, яка чітко впорядкована згідно з логічними законами, не має ніякого впливу на пралогічне мислення» [8, с. 255]. До того ж Л. Леві-Брюль щодо психіки сучасної людини стверджує: «Завжди будуть незмінними колективні уявлення, що відображують емоційний складник відчуття співпричетності, які не піддаються об'єктивуванню ні в їх нелогічній суперечливості, ні у фізичному безсиллі» [8, с. 255].

Багаторічна практика ведення групи АСПП зумовила накопичення величезного багажу емпіричного матеріалу, який доводить, що психіка сучасної людини не втратила підпорядкованості пралогічним законам, дотично до яких логічне мислення програє енергетично, оскільки за пралогічністю криється *домінантна мотивація*.

«Невидимий горизонт»¹ відкриває широкий простір для об'єктивування пралогічного спадку психіки за його нейтральності до функціональних протиріч обох сфер, адже він презентує «представництво» як свідомої сфери, так і несвідомої. Завдяки такій здатності психіка суб'єкта легко справляється із завданням – «упорядкування візуальних презентантів». Спостерігається парадоксальність послідовності малюнків: один «за життя», а інший – «за смерть». Сказане є непомітним для індивіда, тому послідовність визначення порядку розташування малюнків респондентом визначається швидко, без труднощів.

¹ Термін С. Хокінга.

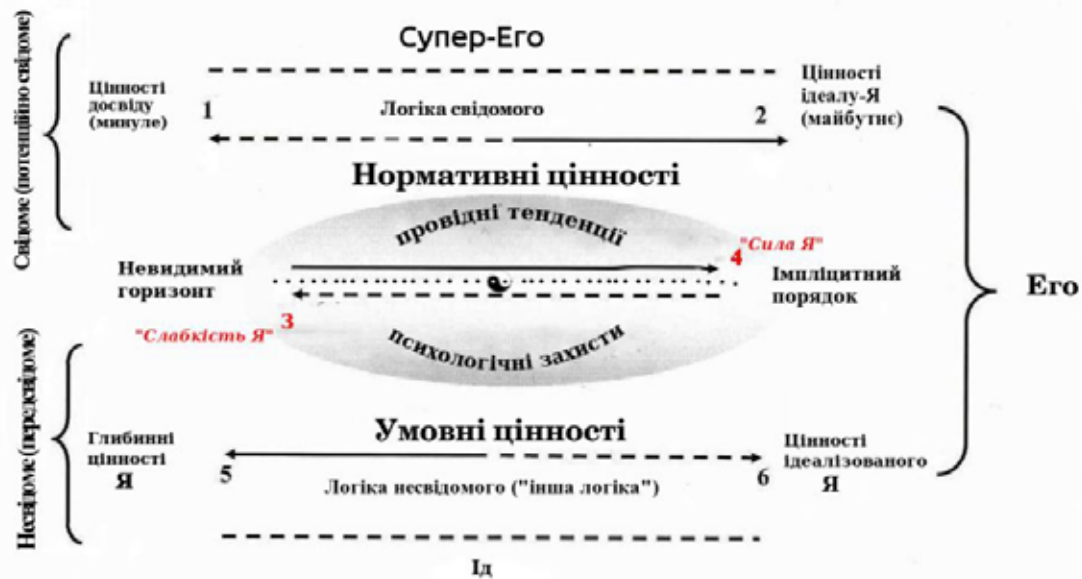

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

Пралогічність мислення суб'єкта пояснює причину суперечливості власної психіки, що виявляється у візуалізованих презентантах. Система АСПП спирається на факт синтезу сфер свідомого та несвідомого, для яких характерна функціональна асиметрія.

Провідну роль у глибинному пізнанні відіграє архаїчна заданість «енергетичного потенціалу» психіки, що відображає категорія «домінантна мотивація». Це пояснює факт ірраціональності в мисленні звичайної людини, а також її алогічні вчинки. Виявлення глибинних причин зазначених феноменів є прерогативою груп АСПП. *Суб'єктивізм, що задається системою периферійних психологічних захистів, сформованих за життя особи, зумовлений об'єктивними, хоча й неусвідомлюваними детермінантами (у їх архаїчній заданості), пов'язаними з базальними захистами.* Сказане звертає увагу психолога на те, що процес вияву несвідомих параметрів психіки назовні у візуалізованих презентантах ураховує закони природи, що свідчить про факт невід'ємності сфер свідомого та несвідомого.

Значущість захистів полягає в маскуванні домінантної мотивації вчинків людини, що виявляється в спонтанній заданості активності суб'єкта. Глибинне пізнання психіки спирається на об'єктивне пізнання неусвідомлюваних суб'єктом детермінант, які «прагнуть заявити про себе в поведінці». Сказане вище пояснює необхідність задіяння в процес АСПП об'єктивних (опредметнених) засобів, підпорядкованих законам твердого світу (малюнки, моделі з каменів, ліплення тощо). Завдяки цьому й відбувається об'єктивування інформаційних еквівалентів психіки, які потребують їх дешифрування в діалогічній взаємодії.

Водночас «об'єктивність», про яку йдеться, незмінно відрізняється відносністю, оскільки вона не може виявитися у «відкритій формі» через суб'єктивність психіки, задану периферійною формою захисту. Тому, крім «об'єктивних засобів самопрезентації», характерних для АСПП, важливим є професійне ведення діалогу («П ↔ Р»), що забезпечує хвилеподібну «лінійність» процесу, яка відкриває перспективу релевантності пізнання.

Візуалізовані засоби створюють опосередковану платформу для об'єктивування цілісності психіки завдяки опредметненій самопрезентації учасників АСПП. Узагальнена лінія впливу архаїчного спадку на психіку конкретного індивіда виявляється в параметрах мотиву «стражденності», який респондент невидимо для себе привносить у матеріал самопрезентації.

Дослідження проблеми архаїчного спадку людства дало змогу виявити його інтегрованість із тенденцією «до самопокарання», характерну для мазохізму. Мимовільна (неконтрольована свідомістю суб'єкта) архетипізація засобів самопрезентації відкриває перспективи об'єктивності глибинного дослідження пралогічних аспектів психіки. *Символіка архаїзмів набуває місії адепта здібностей людини до індивідуалізованої репрезентативності глибинних смислів психіки.* Останньому сприяють захисні механізми, а саме: проєкція, проєктивна ідентифікація, заміщення, перенесення, раціоналізація тощо. Процес візуалізації психіки відрізняється синтезом чинників *універсального* (базального) й *індивідуально-неповторного* захисту. Глибинне пізнання прямолінійно не стосується жодної зі сфер психіки. Психолог «слідую за спонтан-

ною ініціативою суб'єкта», діалогічно визначає динаміку процесу пізнання «між» сферами психіки у фарватері «невидимого горизонту» (див. рис. 1) – це провідний орієнтир динаміки АСПП.

Глибинне пізнання спирається на «ймовірнісну логіку», яка враховує двоплощинність реальностей («те» і «те»), у формальній же логіці (якій підпорядковане свідоме) є чітка вимога: «те» або «те». Орієнтиром в АСПП є енергетичні пріоритети. Важливо розуміти, що в глибинному пізнанні відсутня «конкретизованість процедури пізнання наперед», проте існує його заданість психодинамічною методологією. Глибинне пізнання передбачає розкриття смислової сутності об'єктивування психіки в спонтанній поведінці суб'єкта. Останнє пояснює факт «слідування психолога за респондентом», за його внутрішньо заданою мотивованістю ініціатив. Динаміка глибинного пізнання відрізняється непомітним переходом від мови прогнозів до їх підтвердження завдяки розумінню «смилових параметрів»², які впливають на впорядкування поведінкового матеріалу («імпліцитний порядок»).

Глибинне пізнання відрізняється від інших його видів тим, що здійснюється в умовах відсутності можливостей повного усунення ймовірності, а отже, і перспектив усвідомлення чогось «до кінця». Функціонування групи АСПП завжди містить чинник неповної достовірності, заданий несвідомою сферою. Тому істинна психокорекція проходить не стільки в групі, яка функціонує за специфічними принципами, скільки в реальному житті. Критерій особистісної проблеми, яка може бути об'єктивована в АСПП, є суперечливість мимовільної спрямованості спонтанних (проте усвідомлюваних) ініціатив психіки суб'єкта, націлених на утвердження гідностей «Я» з предметним матеріалом неусвідомлюваного ущемленості «Я». Розпізнання суб'єктом виявлених в АСПП деструкцій психіки в різних життєвих ситуаціях спонукає до внесення корективів у власну поведінку.

Особливу роль у глибинному пізнанні відіграють асоціативні взаємозв'язки, які виявляються в процесі діалогічної взаємодії («П ↔ Р»). Це пов'язано з категоріями «динамічна статика» й «усталена динаміка», що уточнюються через певні поняття, а саме: диспозиція, тенденція, імпринтинг, слід, фіксація, вимушене повторення, ходіння по хибному колу тощо [9]. Усі зазначені категорії дотичні до вектора енергії, що є провідним у глибинному пізнанні психіки конкретного суб'єкта, який задається доміантною мотивацією.

Імовірнісне прогнозування створює базис для глибинного пізнання психіки, зокрема для розкриття характеристик пралогічного мислення. Цей вид пізнання побудований на **індуктивній імовірності**, що впливає на узагальнення результатів **діалогічної взаємодії** [10].

Індукція не гарантує абсолютної істинності практичних узагальнень (чим вона відрізняється від дедукції). Інтерпретаційні підсумки є наслідком індуктивності діалогічної взаємодії як основи результативності АСПП. Використання візуалізованих (опредметнених) засобів самопрезентації створює **об'єктивну платформу для ймовірнісного прогнозування**, що зближує процес глибинного пізнання з логікою мислення. За таких «матеріалізованих помічників» в організації АСПП **категорія «ймовірність» співвідноситься не стільки із суб'єктивізмом людини, скільки з її «очікуваннями»**. Прогнози психолога-ведучого: глибинне пізнання ґрунтуються на вмінні прочитувати смисли, які перебувають за «вербально – невербальним» контекстом. Саме така здатність психолога наближує діагностико-корекційний процес до об'єктивності розуміння того, що приховане за спостережуваним і почутим. У цьому ми торкаємося пралогічної реальності феномена психіки, що актуалізується завдяки архаїчності мисленнєвого потенціалу людини. Розуміння смислів психологом, який веде діагностико-корекційний процес, є передумовою успішної його діалогічної взаємодії в управлінні глибинним пізнанням.

«Рятівним кругом» для ведучого групи АСПП є імовірнісне прогнозування, яке залишається за кадром академічного підходу до пізнання психіки. Адекватність і результативність постановки запитань психологом респондентові передбачає розвинутість мнемічних навичок тримати в полі зору весь напрацьований матеріал³ – від початку й до моменту «тут і зараз», що відбувається в групі АСПП. Найважливіше – відчувати й констатувати протиріччя, які виявляються в отриманому матеріалі, непомітному для респондента. Сказане вище пояснює факт **пралогічної нейтральності психіки респондента до протиріч, які він сам продукує спонтанною поведінкою та її поясненнями, що ілюструють візуалізовані презентанти**.

Темпоральність (розлогість у часі) процесу глибинного пізнання лише відносно задається психологом, який слідує за вектором «енергетичної пріоритетності» ініціатив респондента, включно й обсягу запропонованих ним самопрезентантів. Ми погоджуємося з біхевіористами, які центрували увагу на пізнанні тих феноменів, що «заявили про себе в площину спостереження». Мимовільна ініціатива респондента, зрештою, визначає як «логіку

² Нами враховано ідеї А. Леонтьєва й Д. Леонтьєва щодо проблеми «смысл» [4; 5].

³ Термін «матеріал» використовується в його психоаналітичному розумінні.

свідомого», так й «іншу логіку» («логіку несвідомого»), недоступну його усвідомленню без зовнішньої допомоги фахівця. У цьому спостерігається латентність *пралогічної двоїстості психіки*, як й узагальненість сутності *предасоціацій* суб'єкта, смисл яких є *архаїчно* заданим [11; 12]. Інтуїція – ось що керує рукою людини під час створення (чи підбору) психомалюнків для самопрезентації.

Наукові узагальнення здійснюються нами в процесі аналізу стенографічного матеріалу (завдяки аудіо- та відеозаписам), які піддаються структурно-семантичному аналізу. Отже, феноменологія процесу АСПП є безпосередньо зорієнтованою на інтереси власної психокорекції учасників глибинного пізнання та самопізнання.

Зауважимо, що психолог не повинен самотійно розставляти акценти (на власний розсуд) у поведінковому матеріалі, що напрацьовується в групі. Для цього потрібно вміти прочитувати смисли (як орієнтири) та спиратися на них в інтерпретаційних узагальненнях поведінкового матеріалу. Глибинна психокорекція хоча й опосередкована, але ґрунтовно спирається на емпіричну аргументацію, яка передбачає інтерпретацію напрацьованого поведінкового матеріалу. Важливо забезпечити переорієнтування усталеної спрямованості активності суб'єкта з вектора «уникнення невдачі» на інший – «досягнення успіху». Пізнання невидимих (латентних) детермінант спонтанної активності учасника АСПП сприяє виявленню їхньої причетності до пралогічного синтезу: реального та бажаного; свідомого та несвідомого; позачасового та варіабельного; загальнолюдського (колективні уявлення) й індивідуалізованого. Завдяки глибинному пізнанню суб'єкт *набуває адекватної саморефлексії власної поведінки, яка сприяє як особистісному благополуччю, так і соціально-професійному зростанню, що веде до успіху.*

Соціальне становлення людства, як і психічний розвиток кожного індивіда, пов'язано з виникненням двох систем психологічних захистів: *ситуативної* (стимульованої зовнішніми вимогами до поведінки суб'єкта) і *базальної* (спорідненої з архаїчно заданим мотиваційним потенціалом активності особи). Зазначена *подвійність захисту*, безсумнівно, *свідчить про пралогічність характеристик захисної системи людини*. Особливість «захисної» системи полягає в тому, що вона здатна обходити невідгядну для престижу «Я» реальність шляхом нівелювання, ігнорування та викривлення її.

«Відступи від реальності» сприяють нейтралізації протиріччя між «Я – реальним» і «Я – ідеальним» завдяки наближенням «Я» до «Ідеалу» на уявних засадах. Генезис «психологічного захисту» відрізняється зрощені-

стю з пралогічним мисленням, якому характерна нейтральність до протиріч, через що суб'єкт їх не помічає. Можна припустити: саме так зароджувалася роздвоєність психіки (свідоме/несвідоме), стимульована не лише табу на інцестне єднання, а й впливом соціальних вимог до показників престижу та високості власного «Я». Усе це спричинює виникнення в психіці *двосуміжних площин*: реальне/уявне; видиме/латентне; санкціоноване/заборонене (табуйоване); земне/віртуальне; заохочуване/осуджуване тощо.

Емпіричний матеріал доводить доцільність розрізнення захистів за параметрами детермінації: архаїчний спадок – *базальні захисти*; пристосування до вимог соціуму – *ситуаційні (периферійні) захисти*. Периферійний захист компенсаторно закриває люфт розбіжностей між істинною реальністю психіки й ідеалом «Я». Психоаналітичний процес АСПП спроможний нівелювати (розвінчувати) уявні, ілюзорні маскування внутрішньої суперечливості психіки суб'єкта. «Пралогічне мислення, – пише Л. Леві-Брюль, – відображає особливу структуру, що функціонує спільно зі структурою логічної думки». Далі вчений стверджує: «Розум первісних не є чимось іншим, ніж у нас» [8, с. 236]. Ураховуючи сказане, упевнено можемо констатувати: «психіка знає все» (не знає лише свідоме «Я»).

У процесі глибинної психокорекції виявляються (на об'єктивному матеріалі) розбіжності між «реальним» і «бажаним» «Я», таким, що поглинає енергію. Іноді суб'єкт намагається перекрити це зайвою впевненістю, демонстративною претензійністю поведінки, демонстрацією переваг та екстравагантністю. Помічником на «цьому шляху» становлення психіки є механізми периферійного захисту, здатні породжувати тенденцію до знецінювання (дискредитації) іншої людини применшенням її заслуг на тлі гіперболізації власних досягнень. Це деструктує відносини між людьми виявами зверхності. Наслідком може бути мстивість, заздрощі, ревнощі, що зумовлені тенденцією суб'єкта до престижу власного «Я».

Стаття доводить важливість розпізнання суб'єктом специфіки виявів його автоматизованих (периферійних) психологічних захистів, що сприяє розвінчанню деструктивних тенденцій поведінки та запобіганню їм. «Передісторія» формування пралогічного мислення має зв'язок зі слідами витіснень, які дають змогу констатувати лінію пролонгації захисної лінії в архаїчних мотивах, асимільованих із базальними захистами суб'єкта. У глибинно-корекційній роботі є не лише перспективи розкриття смислових параметрів архаїчних (універсальних) тенденцій психіки, властивих людству (комплекс Едіпа, вина, жертвопринесення, рабоволодарювання/рабопідкорення),

а й виявлення домінантності мотивації, зада-ної едіпальною залежністю як провідним архаїчним спадком [11]. Зазначене вище часто приглушує, зтушовує потентність логічного мислення суб'єкта у вирішенні особистісно значущих питань.

У малюнках мимоволі візуалізується активність архаїзмів, завдяки чому об'єктивується особистісна проблема (внутрішнє стабілізоване протиріччя) респондента. Методологічно це сприяє релевантності методу АСПП, який спирається на природню здатність психіки до перекодування в опрідметнені форми зі збереженням їхніх інформаційних еквівалентів. Пралогічна сутність психіки в АСПП засвідчена необхідністю «оживлення» опрідметнених презентантів, що відбувається в діалозі психолога з респондентом. Процес діалогічної взаємодії в системі «П ↔ Р» сприяє наповненню опрідметненого презентанта емотивно та семантично значущим для респондента змістом. Сказане вказує на той факт, що *глибинне пізнання передбачає забезпечення дослідної місії у двох площинах: об'єктивній (опрідметнений презентант) і суб'єктивній (сприйняття його суб'єктом)*. Остання (суб'єктивна) передбачає «привласнення» презентанта через емотивно-значущий його зміст. Вищезазначене сприяє залученню пралогічного мислення до процесу глибинного пізнання, вияв якого відрізняється індивідуальною неповторністю. Це наближує психоаналітичну процедуру до антигерменевтичного процесу через відсутність у ній апіорі заданої конкретизації – змістової даності психіки. Тому важливо в діалогічній взаємодії покроково накопичувати поведінковий матеріал, який піддається інтерпретації. Лише поздовжній аналіз поведінкового матеріалу сприяє виявленню внутрішньої суперечливості психіки, яка потребує рішення для оптимізації функціонування психіки. Важливим є накопичення матеріалу в довготривалому процесі діалогічної взаємодії, що сприяє виявленню (поздовжнім шляхом) несвідомих тенденцій. Несвідоме, заявляючи про себе назовні, вирішує водночас два завдання: об'єктивування смислу і приховування його. Це визначає полізначність символіки, яка може бути конкретизована (наближенням її багатозначності до однозначності) лише через напрацювання діалогічного матеріалу. Тому важливим є забезпечення поздовжнього аналізу поведінкового матеріалу, у якому ітеративність та інваріантність смислових параметрів відкривають перспективи пізнання його. Важливо констатувати індивідуалізованість психіки кожної людини, подібно до «відбитка пальця», оскільки *саме несвідомі чинники психіки задають її неповторність*. Донині факт індивідуальної неповторності психіки кожної людини нівелюється академічною

психологією, яка надає пріоритет узагальненим (кількісним) показникам. Зокрема, їх узагальненість і кількісність показників відзначається пралогічністю у зв'язку з колективністю понять у первісних людей, яким характерне узагальнене розуміння предметів. Тоді валідність кількісних показників є відносним критерієм пізнання психіки, що вказує на пралогічність позиції академічної психології. Глибинне пізнання незмінно відкриває перспективи об'єктивування індивідуальної неповторності психіки суб'єкта.

Стаття розкриває можливості пізнання архетипної символіки (як адепта архаїзмів), що сприяє глибинному дослідженню прихованих від свідомості суб'єкта мотивів, зокрема домінантного мотиву, який піддається експлікуванню в процесі АСПП. Це підтверджує гіпотезу про залежність активності психіки суб'єкта від неконтрольованої особою домінантною мотивації, яка ґрунтується на позадосвідних утвореннях психіки, включно і їх архаїчну заданість. За таких умов провідну роль відіграють двоплощинні реальності, а саме: сон і дійсність; уявне та справжнє; бажане та повсякденне тощо. Лейтмотивом є едіпальна залежність, яка також має двоплощинну реальність (бажане й недоступне), що відповідає законам функціонування пралогічного мислення: реальність сну перетворюється на дійсність через емотивні самовідчуття, які не існують у звичайному житті. «Домінанта комплексу Едіпа» має тенденцію виявитися в її наслідках, як-то: вина й тенденція до самопокарання, що за енергетичною силою може перевершувати інстинкт самозбереження.

Пралогічне мислення здатне відтіснити логічне, послабити його життєву позицію, що підтверджується зниженням чуття до загрози життю, як і ризику смерті, що зачасти ілюструє поведінка підлітка. Підсумовуючи, можна ствердити, що архетипна символіка в групах АСПП сприяє об'єктивуванню як універсальності законів психіки (зокрема едіпальної залежності), так і їх індивідуалізованості вияву через поведінковий фактаж у неповторності для кожної особи.

Наукові обґрунтування результатів процесу глибинного пізнання в групах АСПП вибудовуються на стенографічному матеріалі, що дає змогу констатувати «зрощеність» позадосвідних (онтогенетичних) утворень психіки в кожного індивіда з архаїчним спадком. Це підтверджується єдністю законів психоколекції для кожного учасника, що ґрунтується на універсальності мотиваційних стимулів, характерних для двоплощинної реальності, як і необхідності об'єктивування в діалогічній взаємодії індивідуальної неповторності кожного учасника процесу АСПП. Домінантна мотивація спроможна створити «психологічну

Рис. 2. Психомалюнок учасника групи АСПП: «Я – реальне, Я – ідеальне»

гойдалку» в емоційному самовідчутті суб'єкта, тому глибинний формат надання допомоги учаснику АСПП відзначається синтезом двох ліній пізнання: загальної (архаїчно універсальної) та індивідуально-неповторної в їх синтезі. Це пояснює *єдиність процесу глибинно-корекційної діалогічної взаємодії, яка спирається на процесуальну психодіагностику.*

Таїнство можливостей єднання універсального з індивідуалізованим у психіці суб'єкта криється в архетипних можливостях *перекодування ідеальної (психічної) реальності в спостережувану за збереження інформаційних еквівалентів* [1; 6; 7]. Пізнання смислів, як і робочої платформи реалізації глибинного пізнання, вимагає від психолога, що веде процес, забезпечення поступальності й багаторівневості в АСПП. Це сприяє накопиченню діалогічного матеріалу, який і відкриває перспективи об'єктивування інваріантності, повторюваності й незмінності певних тенденцій, що знаходяться поза усвідомленням суб'єктом.

Професіоналізм психолога особливо відчутний і вирішальний в ефективності *інтерпретаційних узагальнень, які передбачають співвіднесеність комунікату респондента «тут і зараз» із попереднім поведінковим матеріалом* (від початку сеансу). Так відкриваються перспективи виявлення внутрішнього, неусвідомлюваного, проте стабілізованого протиріччя психіки, що становить *«особистісну проблему суб'єкта»*, на якій і зосереджується увага в АСПП. Сказане потребує розширення самоусвідомлення суб'єктом власних протиріччя психіки завдяки розкриттю їх глибинних витоків.

Наступною важливою характеристикою пралогічного мислення є подвійність сприйняття, що зтушовує відмінності між надприродним і реальним; видимим і невидимим; віртуальним і справжнім. Для пралогічного мислення каузальні зв'язки визначаються на дотичності асиметричних (двосуміжних) площин. Тому важливо звертати увагу на психо-

малюнки з використанням символу Ін-Ян, особливо на роль у ньому сполучної ланки (лінії), яка єднає в собі й Ін, і Ян. Сказане найбільш випукло ілюструється психомалюнками учасників АСПП із зображенням власних особливостей психіки через символ Ін-Ян.

Пралогічність психіки (рис. 2) виявляється у двоплощинності її характеристик: якщо вони порівню урівноважені, то респондент є носієм їх через єднальні (сполучні) лінії між двосуміжністю – протилежними аспектами власного «Я». Бік зліва (рис. 2) утілює символи чорта (темний фон, ріг, хвіст), а справа – ангела (сонце, крило), це значить, що автор малюнка відчуває внутрішню суперечливість, тому й ілюструє два боки свого «Я».

З давніх часів Ін і Ян представлялись архетипно як два початки природи, не лише у вигляді темного чи світлого, а це могло бути й чоловіче, і жіноче; тверде і м'яке (податливе); верх і низ. Символ Ян асоціюється з небом, а Ін – із темним, жіночним, материнським (Земля); Ян – це рух, а Ін – спокій, нерухомість. У сфері мислення Ін представляє гнучкий, інтуїтивний жіночий розум, а Ян – чіткість, раціональність чоловіка. Універсальний символ Ін-Ян – це симетрія сторін, але в психомалюнках вона порушується, завдяки чому й передається певна важлива соціально-перцептивна інформація. Висловлене вказує на той факт, що в житті симетрія означеного символу є відносною, не статичною. У китайській культурі усталеною є позиція, що «життя» – це гармонійна суміш Ін-Ян. Архетипність цього символу засвідчують психомалюнки, у яких часто використовується Ін-Ян для передачі-змісту власного «Я» чи певних подій, що порушили внутрішню гармонію психіки.

Наведемо декілька прикладів із груп АСПП, у яких учасники використовували для самопрезентації символ «Ін-Ян». На рис. 3 респондент передає драматичну подію життя, яка енергетично імпутовала його (енергія витекла), хоча за кольором вона й різна (мортідо, лібідо, відповідно, – темна і світла). Цей символ (рис. 3) указує, що маленькі кружечки (усередині двох частин) мають однакове забарвлення, це натяк на відсутність динаміки, взаємодії між Ін і Ян, тоді як вона причетна до сутності життя.

На рис. 4, за поясненням респондента, у центрі – батьки (чорне і біле), а циркулюючі кружечки – сам протагоніст. Матір символізує чорний кружечок; батько – білий. Автор малюнка показала свою залежність від батьків, яка позбавляє її самостійності та свободи. Дорога її життя (за назвою малюнка) відзначається залежністю від батьків (хибні кола – відсутність самостійності). Той факт, що протагоніст представила себе маленькими кружечками (одного й іншого кольору), указує на залежність від обох батьків, а те, що «кружечки» неприродно вирвалися

на свободу із «символу Інь-Ян», свідчить про її велике прагнення до власної сепарації. Однак, як показує малюнок, респондент поки що її не має через надмірне тяжіння до батьків. Так, на рис. 4 з використанням архетипного символу Інь-Ян респондент виразила об'ємний зміст, який розповів про усталені взаємини між батьками; відсутність маленьких кружечків указує на кризу перспектив у взаєминах.

Символ Інь-Ян є енергетично сильним і має невидимий вплив на візуалізовану самопрезентацію в аспекті виявлення внутрішніх суперечностей. Пояснення цьому криється в наявності в людини двох видів енергій: лібідо (творча, пов'язана з Еросом) і мортидо (руйнівна, яка є супутньою Танатосу).

Емпіричний матеріал, представлений у статті, переконує в наявності позадосвідних утворень психіки з характерною для них інтегрованістю з архаїзмами (життя/смерть; свобода/неволя). Це сприяє суб'єкту адекватно здійснити візуалізацію власних проблем мовою символіки Інь-Ян, специфічно адаптованої до індивідуального досвіду. Усвідомлення суб'єктом глибинних витоків власної психіки допомагає ослабленню активності, що задається чинниками, які втілюють пролонгацію драматизму архаїчного спадку людства.

Незмінна енергетична потентність архаїзмів представлена комплексом Едіпа, який виявляється в архетипній символіці, що уможливлює прочитування психологом смислів, які об'єднують обидві сфери психіки, нейтралізуючи їх суперечливість. Саме це й сприяє професіоналізму забезпечення належної взаємодії в системі «П ↔ Р». Прогностична прицільність запитань психолога, що спираються на смислові параметри інформації, допомагає каталізації мимовільної активності відповідей респондента.

Інакше кажучи, управління процесом АСПП залежить від точності діагностики психолога та його здатності формулювати так запитання, щоб вони послабили актуалізацію опорів. Діалогічний матеріал у його цілісності набуває в групі АСПП діагностико-корекційної цінності за умови накопичення його, завдяки чому й створюється база для узагальнення й інтерпретації, яка спроможна об'єктивувати внутрішню суперечливість психіки, що сприятиме попередженню втрати енергії.

Процес діалогічного аналізу спрямовано на надання допомоги кожному з учасників АСПП шляхом розширення та поглиблення здібностей саморефлексії та самоусвідомлення. Індивідуалізованість глибинного пізнання психіки кожного учасника не зтушовується універсальністю факторів особистісних проблем, а, навпаки, весь процес АСПП зорієнтований на виявлення індивідуальної неповторності респондента. Саме така передумова сприяє гармонізації сфер свідомого й несвідомого. У цьому відіграють роль

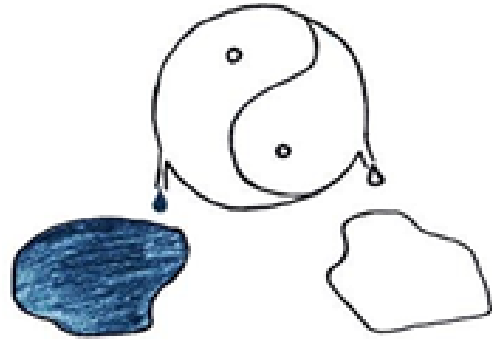

Рис. 3. Психомалюнок учасника групи АСПП: «Драматична подія мого життя»

Рис. 4. Психомалюнок учасника групи АСПП: «Дорога мого життя»

періодичні узагальнення поведінкового матеріалу кожного з учасників АСПП психологом. Процес глибинного пізнання забезпечує науково релевантну платформу для здійснення діалогічного психоаналізу з невід'ємністю практичного ефекту надання неповторної допомоги людині на об'єктивному матеріалі персоналізованій візуалізації психіки. Усе висловлене дає підстави стверджувати: розроблена нами система глибинного пізнання психіки сприяє досягненню професійного акме майбутніми психологами, які проходять глибинну психокорекцію, що враховує пралогічні параметри психіки. Переваги глибинного пізнання – у єдності практики з психодинамічною теорією, недаремно існує вислів: «немає нічого більш практичного, ніж хороша теорія», а «хороша теорія» – та, яка виросла на практиці.

Відкоригованість людини спонукає та каталізує енергію лібідо у вирішенні особистих і професійних завдань. Сказане вище сприяє майбутнім психологам розвинути власні можливості соціальної самореалізації, які ґрунтуються на особистісному зростанні. Учасники АСПП мають змогу усвідомити латентні й разом із цим енергетично потентні чинники спонтанної активності психіки, які здатні зінтегрувати стан сьогодні й майбутнє, свідоме

і несвідоме, варіабельне й позачасове, статичне і динамічне. Це сприяє розвитку особистісного потенціалу в житті й у професійному самостановленні майбутніх психологів.

Утілюючи основи психоаналізу, глибинна психокорекція створює такі передумови пізнання неусвідомлюваних аспектів психіки, які спираються на пралогічні (архаїчні) можливості суб'єкта. Водночас потрібно пам'ятати, що робота з людьми, які зорієнтовані на професійно-особистісне зростання, потребує діалогічного партнерства в системі «психолог ↔ респондент». Багаторічні дослідження переконують, що індивідуальна неповторність психіки кожної людини може бути пізнанною в глибинних параметрах лише за умов оптимальної діалогічної взаємодії на засадах її опосередкування процесом візуалізації психіки респондента, що архетипно відкриває перспективи актуалізації мови несвідомого. Указана передумова в сукупності з діалогом відкриває можливість скористатися пралогічно-індивідуалізованими надбанями психіки, котрі синтезуються в «домінантній мотивації», яка латентно впливає на енергетичний потенціал суб'єкта та має пріоритетність над зовнішнім його спонуканням до активності.

Висновки. Підсумовуючи матеріал статті, можемо з упевненістю стверджувати, що проходження майбутнім психологом групи АСПП сприяє розвитку його саморефлексії й соціально-перцептивного інтелекту. Дослідження переконує в тому, що пралогічні здібності психіки кожної особи синхронізуються з вищим раціо. Сказане підтверджується тим фактом, що мимовільна активність людини здатна забезпечити адекватну платформу для глибинного пізнання в її прихованій від прямого спостереження мотиваційній заданості, з чим людина самостійно впоратися ніколи не змогла б. Рука людини без жодних труднощів визначає послідовність розгляду підібраних нею візуалізованих самопрезентантів, що засвідчує наявність пралогічних здібностей інтелекту, які не лише відрізняються від соціально-перцептивного формату логічного мислення, а навіть його в певних аспектах перевершують. За умови художньої візуалізації психіки пралогічні її можливості відкривають респондентові перспективи пізнавати в глибинному процесі існування алогічностей у власній поведінці, що каталізуються особистісною проблемою (внутрішньою стабілізованою суперечністю). Той факт, що учасники АСПП без труднощів справляються із завданням визначення послідовності розгляду підібраних чи намальованих ними малюнків, підтверджує наявність у психіці імпліцитного порядку, що гармонізується із законами Всесвіту як і зі «сліпою навичкою руки» (Л. Леві-Брюль), успадкованою сучасною людиною. Здатність психіки до впорядкування візуалізованих матеріалів самопрезентації засвідчує єднання психіки з вищим раціо, що недоступне логічному мисленню. Імпліцитний порядок інте-

грує обидві сфери – свідому і несвідому, тому в цьому «порядку» є лише черговість слідування один за одним, що об'єднує невербальне «представництво» сфери як свідомого, так і несвідомого. Така «мудрість руки» сучасної людини природно спирається на пралогічне мислення.

Аналіз проблеми пралогічного мислення дає змогу більш адекватно розуміти позицію ортодоксального психоаналізу в тому, що «свідоме не є господарем навіть у власному домі». Дослідження доводить: «свідоме» співзвучне з «логічним мисленням», яке у сфері спілкування зачасти дає збій, про що підтверджує ірраціональність вчинків. Сказане вище вказує на необхідність проходження майбутніми психологами груп глибинної психокорекції для розвитку соціально-перцептивних здібностей, які взаємопов'язані з пралогічним мисленням.

Проходження груп АСПП впливає на процеси зінтегрованості психіки її учасників, що каталізує також розширення можливостей логічного мислення у вирішенні особистісних проблем, це забезпечує професійне становлення майбутніх психологів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анохин П.К. Избранные труды. Кибернетика функциональных систем. Москва, 1998. 290 с.
2. Иванников В.А. Идеи А.Н. Леонтьева и их значение для современной психологии. *Культурно историческая психология*. 2013. Т. 9. № 4. С. 29–35.
3. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление. *Психология мышления*. Москва: Изд-во МГУ, 1980. С. 130–140.
4. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. Москва: Наука, 1984. 493 с.
5. Леонтьев Д.А. Психологи смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва: Смысл, 2003. 487 с.
6. Прибрам К. Языки мозга. Москва: Прогресс, 1975. 463 с.
7. Судаков К.В. Динамические стереотипы или информационные отпечатки действительности. Москва: Пер Се, 2002. 127 с.
8. Хрестоматия по истории психологии / ред. П.Я. Гальперин, А.Н. Ждан. Москва: Издательство Московского университета, 1980. 296 с.
9. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: навчальний посібник / Т.С. Яценко, Б.Б. Іваненко, С.М. Аврамченко та ін.; за ред. Т.С. Яценко. Київ: Вища школа, 2008. 342 с.
10. Яценко Т.С., Глузман А.В. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Днепропетровск: Инновация, 2015. 394 с.
11. Яценко Т.С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро: Інновація, 2019. 283 с.
12. Яценко Т.С. Методология глубинного познания: пралогическое и логическое мышление. Днепр: Инновация, 2021. 323 с.
13. Яценко Т.С. Теория и практика глубинного познания: пралогическое мышление. Republic of Moldova, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2021. 364 с.